

ROBERTAS PUKENIS

Vytauto Didžiojo universitetas

ESTIJOS, LATVIJOS IR LIETUVOS VALSTYBĖS VIENYBĖS IDĖJA

Idea of Unity State of Estonia, Latvia and Lithuania

SUMMARY

The aim of this work is to analyse the possibilities of establishing the Federation of Estonia, Latvia and Lithuania. In achieving the above mentioned aim the following tasks are determined: a) to describe the historical roots and the geopolitical situations of these Republics; b) to evaluate by its main elements the international situation of Lithuania; c) to name the priorities of Lithuanian foreign policy; d) to notice emerging critical factors in the European Union and, perhaps, inside NATO. What unites and what can separate these nations? What is the Lithuanian geopolitical situation nowadays when we are the members of European Union? The tasks will determine if it is still important to have a Federation of Estonia, Latvia and Lithuania?

SANTRAUKA

Straipsnyje svarstoma Estijos, Latvijos ir Lietuvos federacijos įkūrimo galimybė. Apibūdinamos šių respublikų istorinės šaknys, geopolitinė padėtis, bendrais bruožais įvertinama Lietuvos tarptautinė situacija. Įvardijami Lietuvos užsienio politikos prioritetai, išryškunami kriziniai faktoriai Europos Sąjungoje, o gal ir NATO viduje. Keliami klausimai, kas jungia ir kas gali išskirti šias tautas, kokia šiandieninė Lietuvos geopolitinė situacija esant Europos Sąjungoje.

Šio straipsnio tikslas – apsvarstyti Estijos, Latvijos ir Lietuvos valstybės vienybės idėją, apžvelgti jungiamuosius faktorius ir esamą realią situaciją. Neišvengiamai tenka nagrinėti ir Lietuvos

užsienio politikos kursą. Tad pirmiausia reikia: a) apibūdinti šių respublikų istorines šaknis ir geopolitinę situaciją; b) pagrindiniais bruožais įvertinti Lietuvos tarptautinę situaciją; c) apžvelgti Lietuvos

RAKTAŽODŽIAI: tauta, federacija, Estija, Latvija, Lietuva, Europos Sąjunga, NATO.
KEY WORDS: nation, federation Estonia, Latvia, Lithuania, European Union, NATO.

užsienio politikos prioritetus; d) įvertinti, ar nėra ryškėjančių krizinių faktorių Europos Sąjungoje (ES), o gal ir NATO viduje.

Kas jungia ir kas gali išskirti šias tautas? Geriausiai tinka analitinis metodas, leidžiantis iš gausybės faktų padaryti objektyvias išvadas, ir teisinis, nes tik teisė užtikrina stabilumą ir subjekto patvarumą. Kyla problema, kaip derėtų kurti vieningą federacinę valstybę ir ko

iš to tikimasi. Pagaliau, ar tebėra aktuali Estijos, Latvijos ir Lietuvos respublikų federacija, šiandien mums esant Europos Sąjungoje (ES) ir NATO?

Straipsniu nesiekiama skleisti jokių rasistinių nuotaikų arba pažeminti kitų tautybių žmonių. Visos trys tautos yra teisinės valstybės, todėl ir kitų tautybių žmonės, gyvenantys jose kaip piliečiai, turi vienodas teises ir pareigas.

IVADAS

Baltijos tautų vienybės idėjai – daugiau nei šimtmetis. Ypač populiari buvo lietuvių ir latvių valstybių sąjunga, nes esame kilę iš baltų protėvių, panašūs kalbomis bei gyvenimo būdu. Tokiems planams gyvai pritarė daug iškiliausių lietuvių tautos intelektualų – Jonas Šliūpas, Kazys Pakštas, Petras Vileišis, Juozas Tumas-Vaižgantas, Oskaras Milašius, Stasys Šalkauskis ir kiti. Latvijoje žymiausias vienybės šalininkas buvo latvių tautinio atgimimo poetas Janis Rainis. Estai kiek mažiau į mus orientavosi, turėdami tamprių ryšių su suomiais ir ugrofinių šakai priklausančią kalbą.

Šiandien ne tik mes, bet ir Šiaurės Europos tautos teigiamai nusiteikusios savo federacijų atžvilgiu. Beveik pusė danų, suomių, norvegų, švedų ir islandų norėtų, kad jų šalys sudarytų federacinę valstybę. Federacijos vizija – bendras valstybės vadovas, vieninga užsienio politika ir teisinė sistema, tačiau atskiri, pusiau autonominiai, parlamentai. Sujungus penkias šalis, susiformuotų 25 milijonus gyventojų turinti federacija. Ji būtų dešimta pagal dydį išsivysčiusi pasaulio valstybė, todėl turėtų kur kas didesnę politinę įtaką vi-

soje Europoje.¹ (Islandijos sostinėje Reikjavike dažnai susirenka šių penkių šalių vadovų arba ministrų Šiaurės Taryba spręsti bendras regiono problemas). Susivienijus trims Baltijos tautoms, turėtume maždaug 7 mln. gyventojų ir daugiau nei 175 000 kvadratinų kilometrų teritoriją.

Valstybių regionas išsidėstęs Europos Šiaurėje aplink Baltijos jūros baseiną vis dažniau suvokiamas kaip individualus, šiaurietiška savitas, kitoks nei Europos centre įsikūrusios valstybės, ypač palankus vidinei integracijai ES kontekste. Geopolitiniu požiūriu trys Baltijos valstybės – Estija, Latvija ir Lietuva – yra neatsiejama Vakarų Europos dalis.

Komunistinė Baltijos valstybių okupacija, trukusi 50 metų, tarsi „sumaišė“ sąvokas, jas priskirdama Rytų Europai. Daug kas pasaulyje laikė ir tebelaiško šias respublikas Rusijos dalimi. Daugelis laisvos Europos gyventojų ir šiandien visa, kas buvo už „geležinės uždangos“, ne tik geografinė, bet ir kultūrine prasme priskiria Rytams, neatsižvelgiant, kad Baltijos valstybės turi aiškią vakarietišką laikyseną. Tai tik rodo, kad komunizmas paliko gilius pėdsakus ir Vakarų euro-

piečių sąmonėje įtvirtino tiesiog politinį atsilikimą.²

XX a. buvo paženklintas galingais tautų nacionalinio judėjimo sąjūdžiais, kurie galop sugriovė Sovietų Sąjungą. Vieniems tai buvo šimtmečio katastrofa, kitiems – laisvės prošvaistė. Išsiplėtė NATO organizacija, šiandien vienijanti 28 valstybes. Europos Sąjungoje jau glaudžiasi 27 Europos valstybės. Vyrauja dvi tendencijos: vyksta nacionaliniai judėjimai, atkuriantys nepriklausomas valstybes, ir drauge – neišvengiami globalizaciniai procesai, kad laisvų nepri-

klausomų valstybių tautos pajėgtų išsaugoti savo laisvę.

Mažos tautos, kokioje sąjungoje bedalyvautų, niekada nėra visiškai saugios dėl savo ateities. Laisvė taip pat gali sukelti įvairių problemų: emigraciją, demografinę krizę, mišrių šeimų kūrimą ir kitų. Ir ekonominė krizė skaudžiausiai palietė posovietinės erdvės žmones. Taigi mūsų valstybės ideologai privalo turėti tautos išlikimo strategiją. Tauta turi surasti savo būties kryptį, kad ir po šimto metų lietuviai būtų savo namų šeimininkais.

I. KAS JUNGIA TRIS BALTIJOS TAUTAS?

1. Istorija ir vienoda geopolitinė situacija

Čia, ant Baltijos krantų, susipina trijų respublikų: Estijos, Latvijos ir Lietuvos likimai. Latvijoje buvo paminėtos 750-osios Durbės mūšio, įvykusio 1260 m. liepos 13 d., metinės, dalyvaujant Latvijos ir Lietuvos parlamentų pirmininkams. Pergalė anuomet lėmė pavergtų tautų atgimimą, sukilo ne tik kuršiai, žemaičiai, sąjungininkai šiame mūšyje, bet ir žiemgaliai. Prasidėjo didysis prūsų sukilimas. Lietuviai, sukūrę Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę (LDK), turėjo gilesnes valstybingumo tradicijas nei latviai ar estai.

Istorijoje pasitaikė ir prieštarų laikotarpių, kai Lietuva 1569 m. buvo sudariusi uniją su Lenkija, o latviai ir estai tada priklausė Livonijos ordinui. Švedijos invazija į Lietuvą stipriai nualino tautos gyvastingumą. XVIII a. pabaigoje visos trys tautos pateko į Rusijos imperijos sudėtį, iš kurios išsivadavo tik 1918 m., paskelbdamos nepriklausomy-

bę ir ginklu ją apgindamos. Tik ką atgavusios nepriklausomybę trys Baltijos respublikos susidūrė su daugybe problemų: ekonominėmis (stigo net maisto), administracinėmis (reikėjo iš naujo kurti infrastruktūrą, įveikti ir politines krizes), reikėjo kovoti su laisvei priešiškomis jėgomis. Mažos šalys buvo atsidūrusios dviejų valstybių – Rusijos ir Vokietijos – gniaužtuose. Lietuvai dar kilo papildoma grėsmė iš kaimyninės Lenkijos, kuri užgrobė Vilniaus kraštą ir jį išlaikė beveik du dešimtmečius.

1934 m. Ženevoje pavyko sudaryti Lietuvos, Latvijos ir Estijos santarvės ir bendradarbiavimo sutartį, kurios pirmasis paragrafas teigė, kad savo taikingoms pastangoms koordinuoti trys vyriausybės pasižada tartis užsienio politikos bendros svarbos klausimais ir teikti tarpusavio politinę bei diplomatinę pagalbą tarptautiniuose santykiuose. Gaila, kad tuo laikotarpiu, nors ir buvo deklaruojamas glaudus Baltijos valstybių bendradarbiavimas, iš tikrųjų šie santykiai bu-

vo labai riboti. Lenkija, konfliktuodama su Lietuva, siūlė Latvijai sąjungą ir vykdė stiprią antilietuvišką propagandą. Tarpukariu iki Antrojo pasaulinio karo taip ir nepavyko sukurti tvirtos karinės sąjungos. Visų trijų respublikų nepriklausomybė 1939 m. taip lengvai, pavieniui buvo sunaikinta Rusijos.

Nesuvokiamai liūdna, kad gyvendami Stalino pašonėje vyriausybių ideologai neįžvelgė grėsmės ir per 22 laisvės metus nepasiruošė partizaniniam karui, geriausiai paruošta kariuomenė prieš okupantus sudėjo ginklus. Todėl trečdalis tautos buvo sunaikinta karuose, pasipriešinime ir tremtyse, o klastinga jėga visas tris respublikas įjungė į Sovietų Sąjungą. Tačiau per trumpą 22 metų respublikų nepriklausomybės laikotarpį, Baltijos šalys pasiekė daug kultūrinių, ekonominių, sportinių laimėjimų, buvo bepradedančios įsitvirtinti Europos žmonių sąmonėje kaip valstybės su vakarietiška krikščioniška kultūra. O Suomija, kovodama kare prieš Sovietų sąjungą, prarado mažiau gyvybių nei minėtų trijų tautų žmonės pasiduodami. Šiandien Suomijos ekonominis lygis visiškai kitoks.

Skandalingas laikotarpis ne tik mūsų tautoms, bet ir visai Europai, buvo nacių ir sovietų okupacijos, paženklintos fizinio ir dvasinio genocido. Tik šios respublikos sovietinę okupaciją kentėjo 50 metų, neprarasdamos tautinio identiteto.

Mūsų tautų bendra kova, ypač užsienyje pasireiškusi artima estų, latvių ir lietuvių draugystė, buvo apvainikuota gyva grandine Baltijos kelyje 1989 m. rugpjūčio 23 dieną. Ne tik politinės konsultacijos, tarpusavio supratimas, bet ir nuoširdūs vadovų susitikimai pagyvino dialogą bei suartėjimą. Štai 1998 m. ge-

gužės 25 d. Rygoje Latvijos Seimo pirmininkas Alfredas Čepainis padėjo profesoriui Vytautui Landsbergiui už aktyviai pareikštą poziciją dėl Latvijos ir Rusijos santykių ir pabrėžė, kad Lietuvos Seimo pirmininko vizitas dar kartą liudija Baltijos šalių vienybę. Drauge buvo paminėtas Baltijos kelio dešimtmetis 1999 m. rugpjūčio 23 dieną. Taigi šių respublikų istorinis kelias, jau daug ko pamokęs, mus vėl suveda į bendrą kelią, kurį geriausiai tiktų pavadinti: amžinasis Baltijos kelias.³

2. Europos Sąjungos ir NATO kontekstas

Nuo pat nepriklausomybės paskelbimo 1990 m. kovo 11 d. Lietuva deklaravo svarbią politinę kryptį – Baltijos valstybių vienybės idėją ir įsijungimą į NATO bei ES. Laimėjo Lietuvos politikų blaivus, realistinis protas, kad Lietuvos „tilto“ misija yra neįgyvendinama, nes Lietuva neturi tokio didelio valstybinio potencialo, kad taptų tiltu tarp Rytų ir Vakarų. Tačiau visą laiką viena svarbiausių Lietuvos užsienio politikos krypčių buvo gerų santykių su kaimyninėmis valstybėmis palaikymas ir pasiruošimas stoti į NATO bei ES. Iš pradžių manyta, kad į NATO ir ES bus galima patekti visoms trims drauge. Paskui apsispręsta laikytis taktikos: jei viena pateks, tai užtars ir kitas respublikas.

1995 m. birželio 12 d. Lietuva su ES (tuo metu Europos Bendrijomis) pasirašė prisijungimo prie Europos sutartį, įsipareigodama laipsniškai savo įstatymus suderinti su ES teise. Sutarties 70 str. įvardija „pagrindines teisinio reguliavimo sritis, kur toks suderinimas turi būti

atliktas: muitai, įmonių teisė, bankinin-
kystė, įmonių sąskaita bei apmokesti-
nimas, intelektinė nuosavybė, konkuren-
cijos taisyklės, sveikatos apsauga, gyvu-
lininkystės bei augalininkystės sanitarija,
vartotojų apsauga, netiesioginiai mokes-
čiai, techninės taisyklės ir standartai,
branduolinės energijos panaudojimas,
transportas, telekomunikacijos, gamtinė
aplinka, viešieji pirkimai, statistika ir
atsakomybė už produktų kokybę.⁴ ES
teisė suvienijo visas valstybes labiau nei
kiti politiniai bei ekonominiai faktoriai.
Derybų metu turėjome išspręsti daugiau
nei 30 punktų, pakeisti daug teisinių
dalykų, pritempti prie ES standartų.⁵
Sparčiai ir daug padirbėta, kad Estija,
Latvija ir Lietuva taptų visateisėmis ES
narėmis. Tais pačiais 2004 m. visos trys
šalys įstojo ir į NATO organizaciją. Visų
trijų respublikų piliečių dauguma prita-
rė įstojimui į ES ir į NATO. Jautėsi en-
tuziazmas, visuomeninis pagyvėjimas.
Išnyko muitinės, ilgos eilės prie sienų,
žmonės gali laisvai keliauti. Taigi įstoji-
mas į ES jos nares labiausiai suvienijo
finansų, sveikatos, žemės ūkio, muitų,
pasienio kontrolės srityse, sumažėjo
prieštaravimų tarp įstojusių valstybių,
taip pat ir tarp Baltijos respublikų. Ga-
lioja vienas bendras dėsnis: žmonių,
prekių, paslaugų ir finansų laisvas judė-
jimas ES valstybėse.

Visoms trimis respublikoms tapus
oficialiomis ES narėmis būtina įstaty-
mais sustiprinti savo nacionalinę kultū-
rą: savimone, papročius, kalbą, švietimą.
Mes tiek būsime įdomūs vakariečiams,
kiek būsime saviti.⁶ Tačiau globalizacija
vyksta ir Europos Sąjungoje, todėl vy-
riausybės turėtų deklaruoti ir daryti

praktinius žingsnius, rengti politinę pro-
gramą bendros valstybės sukūrimui.
Mes būtume stipresni išsaugodami tau-
tinį tapatumą, drauge gyvendami ES ir
laikydami bendro užsienio politikos
kurso. Jam pasiekti, kad būtų naudingas
Lietuvai, kaip tik ir reikia posovietinės
erdvės valstybių vieningesnio balso
Briuselyje. Kokia turi būti ES užsienio
politika, labai tiksliai nurodė Estijos pre-
zidentas Toomas Hendrikas Ilvesas Aus-
trijos sostinėje Vienoje, duodamas inter-
viu naujienų agentūrai APA, pastebėjęs,
kad negali išvengti įtampos santykiuose
su Rusija: „Estijos santykius su Rusija
galima vertinti tik santykių tarp Mas-
kvos ir Briuselio rėmuose. Tarp Rusijos
ir Estijos nėra jokių santykių, yra tik
Rusijos ir ES santykiai.“⁷

Gynybos srityje visų šalių karinė sis-
tema jau suvienodinta pagal NATO stan-
dardus. Visos trys respublikos gana iš-
tvermingai palaiko NATO antiteroristi-
nes operacijas ir yra gana ištikimos JAV
politikos sąjungininkės. Galima pagrįstai
teigti, kad NATO vadovai, matydami
mūsų demokratinę, susitelkusių ir stiprią
valstybę Šiaurės Europoje, greičiau gins
tokią, kuri pati bus tvirtesnė ir sugebės
apsiginti, bent jau tol, kol kilus pavojui
ateis pirmoji pagalba, pagal NATO su-
tarties 5 straipsnį. Deja, atrodo, kad bū-
dami NATO ir ES nariais, mes tarsi pri-
miršome Baltijos tautų vienybės idėją,
pvz., kodėl Afganistane, Goro provinci-
joje, dislokuoti šių trijų respublikų kariai
negalėjo būti drauge? Juk per bendras
pratybas ar iškilus pavojui kariai labiau
suartėja, o tai ypač svarbu tautų psicho-
logijoje; tačiau problemoms spręsti pasi-
renkame jau kitus draugus.

II. ŠIANDIENINĖS LIETUVOS TARPTAUTINĖ SITUACIJA

Nuo 2004 m. gegužės 1 d. Lietuva yra ES narė. Žvelgiant į partijų ir atskirų politikų deklaracijas bei realius veiksmus, visi pritaria ir palaiko Lietuvos užsienio politikos kursą.

1. Politiniai prioritetai

Užsienio reikalų ministerija, vykdydama Vyriausybės ir ES institucijų politikos programą, išskiria tokius prioritetus: energetinio saugumo sukūrimas ir aktyvesnė ekonominė diplomatija; veiksminga Lietuvos politika Europoje ir suderinta su ES institucijomis Rytų kaimynystės politika; konstruktyvus ir principingas bendradarbiavimas su Rusija; transatlantinio bendradarbiavimo tolesnis puoselėjimas; aktyvesnė diplomatija bei paslaugesnė konsulinė veikla; santykių su užsienio lietuviais stiprinimas; pasiruošimas Lietuvos pirmininkavimui ES ir kitose tarptautinėse organizacijose.⁸

Lietuvos vyriausybės veikla ES struktūrose, prisidėjimas, kad ir kuklus, prie NATO misijų, yra suvokiama kaip sąjungininkų dalyvavimas bei atsakomybės pasidalijimas saugumo srityje globaliniu mastu. Stiprindama transatlantinį saugumą ir vadovaudamasi nekintama nuostata, kad NATO yra transatlantinės bendrijos saugumo garantas, Lietuva užsitikrina NATO oro policijos misijos Baltijos valstybėse pratęsimą iki 2014 metų.

2009 m. atnaujintas Lietuvos ir JAV vyriausybių susitarimas dėl bendradarbiavimo masinio naikinimo ginklų platinimo prevencijos srityje ir dėl gynybos bei karinių santykių plėtojimo. Lietuvos atstovų veiksminga politika ES yra vienas svarbiausių būdų užtikrinti naciona-

linį saugumą, sustiprinti ekonominę bazę. Lietuva dvišalės ir daugiašalės diplomatijos būdais siekia glaudžiai bendradarbiauti su ES institucijomis, nesumažindama transatlantinio bendradarbiavimo svarbos, nes JAV vaidmuo NATO yra pats veiksmingiausias.⁹

ES institucijose 2009 m. priimtas ne tik Lietuvai, bet ir visoms jos narėms svarbus sprendimas, kad energetinio saugumo stiprinimas turi būti pripažintas visos ES prioritetu. Parengtas Baltijos jungčių planas, priskirtas prie prioritetinių ES veikimo sričių. Ir gautas papildomas ES fondų finansavimas energetikos infrastruktūrai, projekto NORDBALT įgyvendinimui – 175 mln. eurų.¹⁰ Taip pat sutarta stiprinti ES solidarų veikimą energetinių krizių atvejais, stebėti ir vertinti gamtinių dujų tiekimo situaciją ES ir sukurti tobulesnį energetikos infrastruktūros bei jungčių ir krizių valdymo mechanizmą.

Energetinio saugumo klausimas, visada aktualus ne tik Lietuvai, bet ir kitoms respublikoms, pagaliau sulaukė dėmesio ir NATO organizacijoje: į NATO pratybas CMX10 buvo įtrauktas energetinės krizės scenarijus, kaip elgtis įvykus energetiniam incidentui. Energetinio saugumo užtikrinimas yra vienas iš kertinių bendro saugumo garantų, todėl energetinio saugumo klausimas jau įrašytas ir į NATO narių sesijų darbotvarkes.

2. Santykiai su kaimynais

Nuo draugiškų santykių su Lenkija iš dalies priklauso ar Lietuva galės tapti Šiaurės ir Vidurio Europos regionų jungtimi. Gaila, kad šiuo metu, pasikeitus vyriausybėms, pasklido nesutarimų ar

nesusikalbėjimo dvasia. Tačiau abiejų broliškų tautų pagarbus ir nuoširdus bendradarbiavimas ar net geopolitinio aljanso kūrimas yra naudingas ir Lietuvai, ir Lenkijai. Istorija moko, kad reikia palaikyti glaudų tarpusavio bendradarbiavimą, nekreipiant dėmesio į smulkmenas. Tikroji oficiali linija yra draugystės su Lenkija puoselėjimas. „Draugišką Lenkijos petį Lietuva jautė visame integracijos į NATO kelyje, o abiem šaliams įstojus į Europos Sąjungą, bendradarbiavimas tapo dar tvirtesnis... Pakako tik keletu metų, kad pamatytume, kiek daug galime pasiekti, kai rodome vieni kitiems paramą ir dirbame išvien. Esu tikra, kad ir toliau išlaikysime mūsų bendradarbiavimą, nes kartu mes – stipresni. Tegul mus įkvepia bendra mūsų šalių istorija!“, – kalbėjo Prezidentė Dalia Grybauskaitė, sveikindama lenkus su Nepriklausomybės diena.¹¹

Nepaisant Rusijos Federacijos pasienyje pasitaikančių ilgų vežėjų eilių ir kitų trukdžių Lietuvos gyventojams, vyriausybė kantriai derasi, puoselėdama konstruktyvų bei principingą bendradarbiavimą su Rusija.¹² Tačiau prisimenant 2008 m. rugpjūčio Rusijos karą su Gruzija ir atsižvelgiant į dabartinę jos politiką, galima teigti, kad Rusijos geopolitiniai interesai bei veiksmai įgyvendinant savo tikslus kelia didelę grėsmę valstybės saugumui ir Lietuvos užsienio politikos sėkmei.

Lietuvos strategijos tikslas – pasiekti, kad Rusija taptų patikima ir prognozuojama partnere. Lietuvos veikla Rusijos atžvilgiu turėtų apimti tris aspektus: Rusijos keliamų grėsmių identifikavimą, prognozavimą ir neutralizavimą; sukurti energetinių išteklių tiekimo saugumą;

vienas iš esminių Lietuvos užsienio politikos uždavinių yra Karaliaučiaus srities įsiliejimas į ES.¹³

2009 m. suaktyvinti kontaktai ir bendradarbiavimas su Rusija bei Karaliaučiaus sritimi, pasirašytas susitarimas dėl bendradarbiavimo švarinant Baltijos jūrą nuo taršos nafta ir kitomis kenksmingomis medžiagomis. Įsigaliojo Susitarimas dėl laivybos Kuršių mariose, pasirašyti tarpžinybiniai susitarimai dėl bendradarbiavimo kultūros archyvų srityse. Lietuvos vyriausybė nuoširdžiai siekia pragmatinių santykių plėtojimo su didžiąja kaimyne Rusija. Tik bendradarbiavimas gali pamažu sukurti draugiškus mūsų tautų santykius.

Lietuva ir su Kijevu, po Oranžinės revoliucijos, derino žingsnius NATO link, o pasikeitus Ukrainos vyriausybei, vėl žiūrima, kaip klostysis bendroji ES politika Baltarusijos ir Ukrainos atžvilgiu. 2009 m. gegužės mėn. įsteigus ES Rytų partnerystę, Lietuva, kartu su Ukraina ir Baltarusija, parengė trišalį iniciatyvinės veiklos sąrašą. Siekiant stiprinti ES ir Baltarusijos santykius, Lietuvos dvišalio bendradarbiavimo su Baltarusija lygmuo pakeltas į aukščiausią lygį. 2009 m. iš paramos demokratijai programos finansuoti 52 projektai, iš kurių 6 teko ES Rytų kaimynėms.

2009 m. Lietuvos užsienio reikalų ministerija organizavo verslo misijas užsienyje, surengė Lietuvos ir Baltarusijos bei Pasaulio lietuvių ekonomikos forumus. Lietuva netapo regiono lydere, bet mūsų valstybė gali daug prisidėti prie ES strateginių planų, turėdama bendrą sieną su Baltarusija ir vidinę dvasinę sąsają su jos gyventojais nuo LDK laikų. Geografinė situacija davė Lietuvai ypa-

tingą kaimynę – Baltarusiją, šiandien priešingos sistemos bei geopolitinės orientacijos totalitarinę valstybę. Lietuva, teisinė ES valstybė, negali būti abejinga demokratijos suvaržymams bei žmogaus teisių pažeidimams Baltarusijoje. Lietuva jau seniai tapo Baltarusijos opozicinių veikėjų prieglobsčiu, skatinama demokratijos klostymąsi broliškoje tautoje. Pagaliau ir pats Baltarusijos prezidentas Aleksandras Lukašenka keičia požiūrį į ES, norėdamas su ja turėti gerus glaudžius ekonominius ir finansinius santykius. Oranžinių revoliucijų pavyzdžiai, o gal ir susiformavusi pilietinė visuomenė pajėgs pakeisti režimą be kraujo praliejimo ir įtvirtinti demokratijos principus. Tačiau neužmirškime, kad Kremliaus generolai negaili nei finansų, nei žmonių savo pergalei pasiekti ir vėl atkurti stiprią NVS – Nepriklausomų Valstybių Sandraugą.

3. Diplomacija tarptautinėje arenoje

Lietuvos diplomatai pasiekė, kad ESBO specialus įgaliojtinis transporto klausimams būtų paskirtas iš Lietuvos. 2009 m. Vilniuje buvo surengtas pirmasis ASEM transporto ministrų susitikimas dėl Azijos–Europos transporto koridoriaus, inicijuota trišalė Lietuvos, Baltarusijos ir Kinijos bendradarbiavimo deklaracija dėl susisiekiimo linijos plėtojimo. Parengta regioninio Energetinio saugumo centro Lietuvoje įkūrimo koncepcija, energetinio saugumo tema taps viena iš pagrindinių Lietuvos pirmininkavimo ESBO sričių.¹⁴

Prezidentu būnant Valdui Adamkui, Lietuva atliko istorinį vaidmenį, gelbėda-

ma Gruzijos nepriklausomybę ir laisvę. Lietuvos prezidentas tapo Europos sąžine. 2009 m. pasirašyta Lietuvos–Gruzijos Chartija ir patvirtintas jos veiksmų planas, siekiant Gruzijos narystės NATO.

2009 m. patvirtinta ES Baltijos jūros strategija, numatanti skirti Lietuvai koordinatorės vaidmenį trijose prioritetinėse srityse, įgyvendinant 10 pavyzdinių projektų. Aktyviai plėtojant dvišalius ryšius su svarbiausiomis ES valstybėmis, 2009 m. rugsėjo 4 d. pasirašyta Strateginės partnerystės sutartis su Prancūzija ir pradėtas rengti partnerystės įgyvendinimo veiksmų planas. 2009 m. Lietuvos Užsienio reikalų ministerija, siekdama įsitvirtinti kaip atsakinga ir veikli tarptautinės bendrijos narė, delegavo 69 ekspertus: 39 į tarptautines civilines misijas, 26 – į ES institucijas, po vieną į NATO bei ESBO ir du 2 į JT institucijas.

4. Ryšių stiprinimas su tautiečiais ir ūkio sunkumai

Stiprinant užsienyje gyvenančių lietuvių ryšius su Tėvyne, pertvarkyta dokumentų išdavimo tvarka. 2009 m. buvo peržiūrėta daugelio konsulinių paslaugų ir procedūrų eiga: atsisakyta reikalavimo pateikti perteklinius dokumentus, lengviau išduodamos vizos kaimyninėse valstybėse, priimti teisės aktai, palengvinantys paso keitimo bei gyvenamosios vietos deklaravimo, paslaugų teikimo terminus konsulinėse įstaigose.¹⁵ Taip pat priimtos Konsulinio statuto pataisos, kuriomis panaikinama būtinybė legalizuoti respublikoje reziduojančių diplomatinių atstovybių ir konsulinių įstaigų išduotus dokumentus, pateikti pasiūlymai Vyriausybei dėl teikiamų konsulinių paslaugų

perkėlimo į elektroninę erdvę.¹⁶ Taip pat 2009 m. pasirašyti susitarimai dėl atstovavimo, išduodant Šengeno vizas su Austrija, Estija, Danija, įvestas bevizis režimas Lietuvos Respublikos piliečiams, vykstantiems į Turkiją turizmo tikslais.

Lietuvos ūkio konkurencingumo stiprinimas ir sugebėjimas pasinaudoti ES siūloma pagalba yra vyriausybės galvos skausmas. Lietuva į ES eksportuoja du trečdalius visos savo produkcijos, o ES paramos lėšos sudaro 37 procentus 2010 m. valstybės biudžeto pajamų.¹⁷ Šie skaičiai aiškiai rodo, jog Lietuvos verslas žiūri į Europą. Vidaus rinkos nepritaikymas, nesugebėjimas pateikti užsienyje savo produkcijos, energetikos kainos ir transporto neišvystymas sudaro kliūtis tarptautinei prekybai su trečiosiomis šalimis. Viena Lietuvos ūkio augimo kliūčių yra ir nepakankamas Lietuvos mokslinis potencialas, kuris riboja šalies galimybes tarptautiniu mastu siūlyti savo produktus ir paslaugas.

Apžvelgti tik pagrindiniai Lietuvos politiniai kontūrai, nors ir reliatyviai, bet parodantys Lietuvos sėkmes ir pralaimėjimus. Lietuva įsitvirtino tarptautinėje arenoje kaip lygiateisė ES narė. Didžioji dalis Lietuvos visuomenės bijo, kad nebūtų keičiamas Lietuvos užsienio politi-

kos kursas. Žmonių nuotaikas sudrumstė betikslės šnekos, sukėlusios JAV vyriausybės nusivylimą dėl Lietuvos valdžios perdėto „uolumo“ ieškant CŽV kalėjimų. Politika yra menas. Ir jo mums dar reiks ilgai mokytis. Tačiau kol išmoksime, žiūrėkime, kad nebūtų išduodami sąjungininkai, nesulyginkime jų, padėjusių mums iškovoti laisvę, su tais, kurie mus trėmė.

Savo Nepriklausomybės dvidešimtmetį Lietuva atšventė laisva, nors ir varginama problemų, taip pat, kaip ir kitos Vidurio Europos valstybės. Tragiškiausia tai, kad daugiau nei pusė milijono gyventojų išvyko gyventi ir dirbti už Lietuvos ribų. Tai reiškia, kad vyriausybė drauge su visuomeninėmis organizacijomis nepajėgia sukurti efektyvios imigracinės politikos, kad nors kiek sustabdytume išvykstančių srautą ir paskatintume lietuvius sugrįžti į Tėvynę.

Visų trijų valstybių užsienio politikoje nėra jokios politinės programos, kuri vestų į ELLF sukūrimą. Niekas Lietuvai netrukdo, būnant ES ir NATO nare, sėkmingai bendradarbiaujant tiek su kaimynais, tiek ES viduje, draugaujant su kaimynėmis Latvija ir Estija, pradėti kurti platformą ELLF idėjos įgyvendinimui. O ar tikrai to reikia?

III. AR GALIMA PASITIKĖTI ES IR NATO?

Ar jie išgelbės mūsų laisvę, jeigu valstybių likimo tragedija pasikartotų? Šiandien karinės okupacijos gali ir nebūti, nes yra žymiai pigesnių ir naujų formų atkurti įtakos zoną. Rusijos karas su Gruzija, Moldovos Padniestrės respublikos separatistinio židinio palaikymas rodo, kad NATO ne visada ir ne visur gali no-

rėti arba suspėti atlikti saugumo garanto misiją. Lig šiolei netgi Baltijos valstybių gynybos koncepcija buvo labai miglota, tiksliau, jos nebuvo. Vengiama diskutuoti šia tema, neva saugant paslaptį, kaip būsime ginami. O ES lyderių politika dažnai nevieninga arba labai trumparegiška. Juk Gruzijos prezidentas Michai-

las Sakašvilis dar prieš rugpjūčio įvykius įspėjo Europos valstybių lyderius apie galimą Rusijos agresiją, ar jie sureagavo? Iš tiesų Gruzija buvo palikta vienai viena, nors Irake su teroristais kovoja apie 800 gruzinų karių. Papildomai kuriamos Rusijos karinės bazės Abchazijoje ir Pietų Osetijoje, o Prancūzija ruošiasi parduoti karo laivus Mistral, kurie tinka greičiau permesti desanto gruputes į kaimyninę šalį. Jau pradėdama pamiršti, kad okupuota 20 % Gruzijos teritorijos, o jeigu kalbama, tai tik užsimeinama iš mandagumo. Rusija tarsi patikima valstybė kviečiama būti vos ne lygiu NATO partneriu. Tik dar nepatogu ją priimti. Lig šiol ES nebuvo vieningai deramasi su Gazprom vadovybe dėl dujų kainos suvienodinimo ES narėms. Nord Stream dujotiekio tiesimas Baltijos jūros dugnu yra nesuderinamas su ES siekiu turėti vieną užsienio politiką ekonomikoje. Vienintelė, kuo dar galima pasitikėti, manau, tai JAV.

Vakarų Europos visuomenės amoralumas jau pasiekė kritinę ribą, kai tiesiog priešinamasi prigimčiai. Dar liūdniau, kad netradicinės šeimos samprata jau primetama kitoms valstybėms narėms. Tokia Europa primena Romos imperijos laikus, kai visuomenei berūpėjo tik „duona ir žaidimai“, todėl Romos imperija, praradusi dvasinį gyvastingumą, neapajėgė atlaikyti barbarų antpuolių. O Vakarų visuomenės jaunimas ar bus pasiryžęs už kitus aukotis? Reikia stebėti jų psichologiją, daryti apklausų analizę. Tik maža dalis, apie 15–20 %, vokiečių teigia, kad užpuolimo atveju reikėtų ginti Baltijos valstybes. Žmonių nuomonė yra labai svarbi išvystytose demokrati-jose. Tokie pragmatiniai buržuaziniai

sluoksniai išrinks ir panašią į save vyriausybę, kuri siūlys, kad nereikia ginančio atominio JAV ginklo Europoje, nors Rusija niekada jo neatsisakys. Atomino ginklo perkėlimas toliau nuo vakarinių Rusijos sienų, į Sibirą, mainais už JAV atominio ginklo išvežimą iš ES reikėtų skydo nudengimą, atrišant Kremlui rankas. Toks politinis kai kurių Vokietijos lyderių kliedėsų panašus į prieškarinį naivių politikų pasitikėjimą Hitlerio taikiu sambūviu su kaimynais. Rusija bando suskaldyti ES iš vidaus, norėdama derėtis kiekviena nare atskirai, darydama nuolaidų arba suteikdama palankesnes prekybines sąlygas didžiosioms valstybėms – Vokietijai, Italijai ar Ispanijai. Pagrindinė Rusijos taktika – įvairiomis politinėmis intrigomis ir ambicijų pakurstymu atskirti ES nuo JAV.

Bijau būti juodoju pranašu, bet jeigu toliau taip klostysis politiniai reikalai, tai ES ateitis yra miglota, o NATO, ir ypač JAV, visada turės daug konfliktų islamo regionuose. Todėl ir Gruzijai karo dienomis niekas negalėjo padėti, kad ši valstybė nepriklauso nei ES, nei NATO, galbūt tai varžė NATO vadovybę imtis karinių veiksmų.

Galima daryti išvadą, kad labai pasitikėti ES institucijomis, kurios ligi šiol dar nesukūrė efektyvios greito reagavimo karinės jėgos, negalima. Todėl būtina ieškoti alternatyvų, kitų sąjungų su kaimynais, kurie padėtų mums įgyvendinti valstybės saugumo planus ir tuo pačiu netrukdytų ES ir NATO lyderius protinti bei sąmoninti apie tai, kas yra Vladimiro Putino neoimperializmas. Tiesa, negalime būti kategoriški. Pusė rusų tautos, supratęs Stalino nusikaltimus, nebegarbina diktatoriaus. Tačiau Kremliaus politika

Baltijos valstybių atžvilgiu nėra draugiška. Maskvai patogiausiu įveikti jas po vieną atskirai. Tokio pobūdžio veiksmai oficialios Rusijos valdžios praktikuojami gana dažnai. Beveik visada puolama arba ideologiškai auklėjama viena iš trijų, o kitos dvi vertinamos jau pozityviau. Nuolatinis informacinis puolimas kurios nors vienos iš Baltijos valstybių (bet ne visų trijų kartu) patvirtina Maskvos siekį sugriauti Baltijos šalių vienybę. Pavyzdžiui, garsių įvykių Taline metu rusų politikas Vladimiras Jakuninas, aukštas KGB pareigūnas, prašė Lietuvos prezidento Valdo Adamkaus, kad jis parašytų laiška, smerkiantį Estijos valdžią dėl „bronzinio kareivio perkėlimo“.

Lietuva taip pat turėjo keletą rimtų

nesutarimų su Rusijos valdžia, kai diplomatai už šnipinėjimą, nesuderinamą su diplomato statusu, buvo išsiųsti, taip pat mūsų teritorijoje nukritus rusų naikintuvui Su-27. Periodiškas santykių atšalimas, stipriai pakurstomas Rusijos žiniasklaidos, yra ryškus Rusijos politikos Baltijos šalių atžvilgiu bruožas. Rusijoje visada yra bandoma prikabinti Baltijos šalims priešiško regiono įvaizdį, dažniausia panaudojant rusiškai kalbančiųjų kortą. Rusijos priešingumas Baltijos valstybių vienybei yra suprantamas. Šį regioną ji priskiria savo įtakos sferai ir stengiasi demonstruoti griežtą politiką.

Ar tokioje situacijoje kas nors nuveikta Baltijos valstybių vienybės labui? Ar yra atsakas iš mūsų kaimynų?

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Apklauskos duomenimis, beveik pusė Šiaurės šalių gyventojų pasisako už bendrą valstybę. // BNS 2010 11 02.
- ² Žr. P. Hassner samprotavimus apie Baltijos valstybes. // *The Journal of Slavic Military Studies*, 1999, No. 12, p. 89.
- ³ Kai kurios mintys iš: J. Rudokas. *Baltijos valstybių sąjunga – realybė ir viltys*. // www.balsas.lt, 2008 08 07.
- ⁴ V. Vadapalas. *Tarptautinė teisė*. – Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 52.
- ⁵ Plg. *Lithuania's integration into the European Union : summary to the study on the status, perspectives and impact European Integration*. Studies Centre, Vilnius, 1997.
- ⁶ „Pasauliui esame įdomūs tik kaip vieningos Baltijos šalys“, – iš interviu su žurnalo *Baltijos Koks* vyriausiąja redaktore Dzidra Smiltėna: „Miško šakos žurnalas valstybine kalba visų pirma pasirodė būtent Latvijoje. Su dideliu pasitenkinimu reikia pažymėti, kad panašus leidinys atsirado ir Lietuvoje. Prireikė penkerių metų, kad mes pradėtume iš tikrųjų bendradarbiauti, ir dabar yra prielaidos tam, kad žurnalas

taptų realiu informacijos apie įvykius visose Baltijos šalyse sklaidėju.“ // *Latvių žurnalas Baltijos Koks*, 2005 gegužė.

- ⁷ Estijos prezidentas: šalis negali išvengti įtampos santykiuose su Rusija. // BNS 2010 lapkričio mėn. 24 diena.
- ⁸ Plg. <http://www.urm.lt/index.php?334621187>.
- ⁹ Plg. V. Mitė. Ar keičiasi Lietuvos užsienio politikos prioritetai? // www.delfi.lt 2010 01 13; LR Prezidentės tinklapis www.president.lt
- ¹⁰ V. Mitė. Ar keičiasi Lietuvos užsienio politikos prioritetai? // www.delfi.lt
- ¹¹ www.lrytas.lt/12894845691288647296-d
- ¹²
- ¹³ D. Varanavičius. Lietuvos užsienio politika – ką mums siūlo didžiosios partijos: LSDP; <http://www.geopolitika.lt/?artc=395>; 2006 06 29.
- ¹⁴ Akademinei bendruomenei pristatyti Lietuvos užsienio politikos prioritetai. // <http://www.urm.lt/index.php?1132593209>, 2010 m. balandžio 28 diena.
- ¹⁵ <http://www.urm.lt/index.php?279225501>
- ¹⁶ <http://www.urm.lt/index.php?334621187>
- ¹⁷ <http://www.urm.lt/index.php?755399040>

B. d.